

343.615-053.6

POJAM I OBLICI VRŠNJAČKOG NASILJA

Msc Jelena Rakić*

Apstrakt

Vršnjačko nasilje nije fenomen modernog vremena. Ova pojava stara je koliko i društvo ali do eksplozije interesovanja za istraživanje ovog fenomena dolazi u drugoj polovini XX veka kada dobija na intenzitetu i postaje vidljivije i raznovrsnije. Da bismo mogli prepoznati nasilje među vršnjacima neophodno je da budemo upoznati sa raznovrsnim oblicima u kojima se javlja. Iako nam je pojam vršnjačkog nasilja poznat, pitanje je u kojoj meri prepoznavamo ova ponašanja kao i granicu onoga što je među decom i mladima normalno i uobičajeno.

Ključne reči: vršnjačko nasilje, maloletnici, deca, nasilje, buling.

UVOD

Pojava vršnjačkog nasilja stara je koliko i društvo ali se ovom problemu kao i šteti koju prouzrokuje dugo vremena nije pridavala posebna pažnja, već se smatrao za prirodan i, nažalost, normalan način odrastanja. Tokom razvoja ljudskog društva mnogi oblici nasilja bili su odobravani jer se smatralo da su takva ponašanja poželjna kako bi mladi naučili da se zauzmu za sebe. S tim u vezi je i fizičko nasilje među vršnjacima posmatrano kao sastavni deo odrastanja dok se nazivanje pogrđnim imenima poistovećivalo sa bezazlenim zadirkivanjem. Vremenom je fizičko nasilje univerzalno prihvaćeno kao oblik nasilja dok su ponašanja poput nazivanja pogrđnim imenima, ismevanja, isključivanja iz grupe neopravdano izostajala iz ovog pojma.

Često u literaturi vršnjačko nasilje korespondira sa agresivnim ponašanjima koja se odvijaju među decom i mladima a koja obuhvataju čitav niz manifestacija nasilnog ponašanja. Da bismo razumeli i govorili o vršnjačkom nasilju potrebno je dati njegovo pojmovno određenje. Iako može delovati da je u terminu vršnjačko nasilje malo toga nejasno, čini se da je, ipak, potrebno njegovo preciznije određenje. U prvi mah većina bi vršnjačko nasilje povezala sa fizičkim nasiljem, što jeste tačno ali nepotpuno. Vršnjačko nasilje je mnogo složenija pojava koja osim očiglednog, fizičkog nasilja obuhvata brojna druga ponašanja koja su teže uočljiva.

* Saradnik u nastavi na Departmanu za pravne nauke Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru, jelenarakic808@yahoo.com.

Da je vršnjačko nasilje kompleksan problem ukazuju i različite definicije i termini koji se koriste za njegovo određenje. Stoga je potrebno ukazati na neka shvatanja o bulingu koji se često koristi kao sinonim za vršnjačko nasilje.

ŠTA JE BULING?

Kada se govori o vršnjačkom nasilju često se koristi termin buling (bullying) koji potiče iz engleskog jezika. Radi se o vrlo modernom terminu koji se odskora odomaćio ne samo u stručnoj literaturi već i u svakodnevnoj komunikaciji u inostranstvu. Buling je izvedenica od buli (bully) što označava osobu koja koristi snagu ili moć kako bi nanela štetu ili zaplašila slabijeg. U srpskom jeziku ne postoji reč kojom bi u potpunosti bilo obuhvaćeno značenje bulinga te se prevodi kao nasilje, siledžijstvo, maltretiranje.

Jednu od prvih definicija bulinga dao je Dan Olweus koji se smatra pionikom u izučavanju bulinga u školama. Po njemu buling je specifična forma agresije, nameran čin koji se ponavlja od strane nasilnika i koji karakteriše neravnoteža moći. Neravnomeran odnos moći vezuje se za nasilnika koji je fizički ili verbalno jači ili socijalno veštiji od žrtve, dok se u primere manje moći svrstavaju nedominantna socijalna uloga, niži status u vršnjačkoj grupi, osetljivost zbog karakteristika kao što su gojaznost, mucanje, teškoće u učenju, seksualna orijentacija i slično. Neko je zlostavljan ili viktimiziran kada je izložen stalnim i ponavljajućim negativnim postupcima od strane jednog ili više nasilnika.¹ Pod negativnim postupcima autor podrazumeva namerno povređivanje kao i nameru nanošenja povrede ili poniženja. Namera kao ključna komponenta u određenju bulinga trebalo bi da isključi povremena i manje ozbiljna negativna postupanja koja se ne smatraju bulingom. Povreda može biti fizička, psihička ili kombinacija fizičke i psihičke u vidu verbalnog (pretnje, ponižavanje, zadirivanje) ili neverbalnog napada (udaranje, šutiranje, šamaranje, guranje, vandalizam, nepristojni gestovi i mimika).²

Tattum definiše buling kao namernu želju da se neko povredi i dovede u stanje stresa.³

Prema Rolandu buling je dugotrajno psihičko ili fizičko nasilje, koje sprovodi pojedinac ili grupa protiv pojedinca koji nije u stanju da se odbrani u novonastaloj situaciji.⁴

Björkquist, Eckman, Lagrspetz na buling gledaju kao na posebnu vrstu socijalne agresije.⁵

Smith i Sharp buling opisuju kao sistematsku zloupotrebu moći naglašavajući da definisanje zloupotrebe moći zavisi od društvenog i kulturnog konteksta.⁶ Kao

¹ Olweus, D., *Bullying at School: What we know and what we can do*, Blackwell, Oxford, 1993, p. 9.

² Ibid.

³ Linnes, D., *The bullies: Understanding bullies and bullying*, Jessica Kingsley, London, 2008, p. 18.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

značajan kriterijum za definisanje bulinga, ovi autori, navode da nije i ne sme biti izazvan od strane žrtve.

Besag pod bulingom podrazumeva svaki ponovljeni napad, fizički, psihički, socijalni ili verbalni, od strane moćnijih prema slabijima s namerom da izazove uznemirenost, a sve zarad ličnog zadovoljstva.⁷

Farrington pod bulingom podrazumeva psihičko ili fizičko ugnjetavanje slabijeg od strane jačeg koje karakteriše repetitivnost.⁸

Prema jednoj od najopširnijih definicija buling obuhvta svako ponašanje koje je štetno po psihičko i fizičko zdravlje i podrazumeva: vređanje, provokacije, podsmevanje, davanje malicioznih komentara, udaranje, guranje, uzimanje imovine, neprikladne tekstove poruka i mejlova, slanje uvredljivih i degradirajućih slika putem mobilnih telefona ili interneta, ogovaranje, odstranjivanje ljudi iz grupe i širenje glasina.⁹

Navedena shvatanja ukazuju na tri bitna elementa bulinga:

- Negativni postupci koje neko namerno zadaje ili nastoji zadati drugome kako bi ga povredio ili mu naneo kakvu nelagodnost. Negativni postupci poistovećuju se sa agresivnim ponašanjima kako bi se iz pojma bulinga isključila ona ponašanja kojima je drugoj osobi naneta povreda ili neprijatnost, ali su nastala bez namere da se druga osoba povredi. Pod negativnim postupcima podrazumevaju se i ona ponašanja koja ne uključuju reči ili fizički kontakt kao što je pravljenje grimasa, odbijanje da se udovolji željama druge osobe ili namerno isključivanje nekog iz grupe.
- Učestalost i trajnost. Da bi neki postupak mogao da se podvede pod buling potrebno je da se ponavlja čime se iz pojma bulinga isključuju povremeni i beznačajni postupci, kao što je zadirivanje, a koji su sastavni deo odrastanja i druženja.
- Neravnoteža moći. Buling će postojati samo ako između nasilnika i žrtve postoji neravnoteža moći bez obzira na to da li se radi o stvarnom ili percipiranom neravnomernom odnosu snaga. Asimetrija moći može postojati u slučajevima kada je žrtva zaista fizički slabija, odnosno nemoćnija u odnosu na nasilnika, ako žrtva sebe doživljava kao fizički ili mentalno slabiju ili ako postoji brojčana nadmoć između nasilnika i žrtve.

Buling je, dakle, odnos koji karakteriše kontinuirana agresija i neravnoteža moći i koji može ostvariti ozbiljne posledice na žrtvu.

ŠTA PODRAZUMEVAMO POD VRŠNJAČKIM NASILJEM?

Nasilje ugrožava osnovno pravo na fizički, psihički i socijalni integritet čoveka i kao takvo uvek je bolno i razorno ne samo za pojedinca već i za društvo. Naime, reč

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid. p.19.

⁹ Bullying House of Commons, Education and Skills Comitee, The Stationery Office, London, 2007, p. 8.

je o namernom i neopravdanom nanošenju štete drugome, o odnosu između ljudi koji počiva na zloupotrebi moći.

Međunarдна zdravstvena organizacija nasilje koje definiše kao namerno, zaprećeno ili aktuelno korišćenje fizičke sile ili moći protiv sebe ili druge osobe, ili protiv grupe ili zajednice, koje vodi, ili sa velikom verovatnoćom može dovesti, do povrede, smrti, psihološke povrede, nerazvijenosti ili deprivacije.¹⁰

Nasilje se još definiše i kao svaki oblik jedanput učinjenog ili ponovljenog verbalnog ili neverbalnog ponašanja koje ima za cilj posledicu stvarno ili potencijalno ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva deteta i učenika.¹¹

Nasilništvo se određuje i kao poseban oblik agresivnosti, pri čemu se dominantni pojedinac-nasilnik kontinuirano ponaša agresivno prema manje dominantnom pojedincu-žrtvi duže vreme.

Nasilje se može vezati i za disbalans moći i snage budući da nasilnik nikad neće napasti nekog ko je po njegovom mišljenju jači od njega. Dakle, radi se o percepciji moći koja je bitnija u odnosu na realnu moć.¹²

Prema Protokolu o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja pod nasiljem među decom i mladima smatra se svako namerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanja usmereno prema deci i mladima od strane njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem povređivanja, a koje se, nezavisno od mesta izvršenja, može razlikovati po obimu, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i održava neparvilan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinca).¹³

BULING I VRŠNJAČKO NASILJE – SINONIMI ILI NE?

Termin buling je rasprostranjen u stranoj literaturi dok je na našim prostorima u upotrebi vršnjačko nasilje. Sve češće nasilje među decom i mladima dovelo je do porasta interesovanja za istraživanje ovog problema, a samim tim postoji potreba da se ukaže na sličnosti i, eventualne razlike između bulinga i vršnjačkog nasilja, odnosno da li su ovim terminima obuhvaćena različita ponašanja ili je razlika semantička pa se mogu koristiti kao sinonimi.

Iako ne postoji jedinstvena definicija o bulingu većina autora saglasna je da ovaj fenomen grade: namerna nanošenja, psihičke ili fizičke povrede, repetitivnost, odnosno ponavljanje istog obrasca ponašanja prema žrtvi i neravnoteža moći u korist nasilnika čime je odbrana žrtve otežana ili nemoguća. Nasuprot brojnim

¹⁰ Krug, E.G., et al., World report on Violence and health, World Health Organization, Geneva, 2002, p. 3.

¹¹ Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama, Ministarstvo prosvete Republike Srbije, Beograd, 2007, str. 3.

¹² Simeunović, D., Teorija politike, Nauka i društvo, Beograd, 2002, str. 147.

¹³ Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu, Vlada Republike Srpske, Banja Luka, 2008, str. 4. Na isti način definisano je vršnjačko nasilje i u Republici Hrvatskoj u Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Ministarstvo obitelji, braniteljstva i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2004.

definicijama o bulingu stoji samo jedno definisanje vršnjačkog nasilja u Protokolu o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu kojim se vršnjačko nasilje izjednačava sa bulingom, odnosno sa ponašanjima koja buling obuhvata. U Srbiji se vršnjačko nasilje određuje kao jedan od oblika nasilja u okviru Posebnog protokola za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Za razliku od bulinga za postojanje vršnjačkog nasilja, prema ovom Protokolu, nije neophodno ponavljanje istog nasilnog akta. Vršnjačko nasilje će postojati i onda kada je do ispoljavanja nasilja doslo samo jednom. Upravo bi repetitivnost nasilnog ponašanja mogla biti distinktivni element koji između bulinga i vršnjačkog nasilja. Međutim, mnogi strani autori smatraju da nasilje ne mora biti ponovljeno da bi postojao buling, posebno u onim slučajevima kada jedan incident dovede do dugotrajnog straha od toga da može biti ponovljen.¹⁴ I Olweus koji je uneo repetitivnost u definiciju bulinga navodi da jednom učinjeno ozbiljno nasilje može biti shvaćeno kao buling pod određenim okolnostima.¹⁵ Prilikom prepoznavanja određenih okolnosti, budući da ih Olweus ne navodi, trebalo bi uzeti u obzir dužinu perioda tokom kojeg se žrtva, nakon nasilnog akta, osećala degradirano, poniženo, izolovano ili uplašeno.

S druge strane ima teoretičara koji pod pojmom bulinga, osim vršnjačkog nasilja, podrazumevaju i nasilje u školama s čim se ne možemo složiti. Vršnjačko nasilje često počinje u školi ili kulminira u njoj ali je školsko nasilje širi pojam. Osim nasilja mladih nad mladima, školsko nasilje obuhvata i nasilje na relaciji nastavnik - učenik kao i nasilje učenika nad nastavnicima. Iako se istraživanja o bulingu sprovode u školama zbog lakšeg pristupa većem broju aktera ovog fenomena ipak se buling ne može poistovetiti samo sa školskim nasiljem kao ni samo sa nasiljem među vršnjacima. Naime, termin buling obuhvata nasilje nekog nad nekim ili nekima i za cilj ima nanošenje povrede, bez određivanja starosne granice njegovih aktera. I upravo je starosna dob nasilnika i žrtvi element koji čini razliku između bulinga, nasilja u školama i vršnjačkog nasilja. Da bi postojalo vršnjačko nasilje neophodno je da akteri budu deca¹⁶ i (ili) maloletnici¹⁷. Vršnjačko nasilje¹⁸ i nasilje u školama¹⁹ predstavljaju podvrste bulinga. Stoga smatramo da buling i vršnjačko nasilje nisu sinonimi te da bi prilikom proučavanja ovog problema trebalo praviti distinkciju između vršnjačkog nasilja, nasilja u školama i bulinga jer je termin buling najširi.

¹⁴ Farrington, D. P., Understanding and preventing bullying, In M. Tonry & N. Morris (Eds.), *Crime and Justice: An annual review of research*, University of Chicago Press, Chicago, 1993, p. 381-458.

¹⁵ Olweus, D., *Ibid.*

¹⁶ Prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije detetom se smatra lice koje nije navršilo četrnaest godina.

¹⁷ Maloletnik je lice koje je navršilo četrnaest a nije navršilo osamnaest godina.

¹⁸ Za ovaj pojam u stranoj literaturi koristi se termin peer bullying.

¹⁹ Olweusova knjiga *Bullying at school: What we know and what we can do* prevedena je kao *Nasilje u školama: Šta znamo i šta možemo učiniti*. Osim toga istraživanja bulinga obuhvatila su i sibling bullying, odnosno nasilje između braće i sestara, bullying in prisons, odnosno nasilje u zatvorima, workplace bullying ili nasilje na poslu itd.

OBLICI VRŠNJAČKOG NASILJA

Vršnjačko nasilje je višedimenzionalna pojava te se često ne može povući jasna granica između njegovih različitih formi. U literaturi se sreću različite podele načina na koje se nasilje može izvršiti.

Prema načinu ispoljavanja vršnjačko nasilje može biti:

- Direktno pod kojim podrazumevamo otvorene napade na žrtvu. Radi se o napadu koji nasilnik ispoljava kada se nađe „lice u lice” sa žrtvom.²⁰ Direktno vršnjačko nasilje uključuje vređanje, kritikovanje, naređivanje, zahtevanje podređenosti, ruganje, pretnje, provociranje i slično.
- Indirektno koje se realizuje preko treće osobe ili žrtvi iza leđa. Ova vrsta vršnjačkog nasilja je teže uočljiva i za cilj ima društvenu izolaciju ili isključivanje neke osobe iz društva, ogovaranje, širenje glasina.²¹

Nasilni akt među vršnjacima može biti izveden fizički ili verbalno, s tim što možemo dodati i treći vid koji karakteriše upotreba neverbalnih znakova u kojima se prepoznaje omalovažavanje, ismevanje, odbacivanje žrtve i slično.

Fizičko nasilje odnosi se na ponašanje koje dovodi do stvarnog ili potencijalnog povređivanja deteta.²² Radi se o namernom fizičkom napadu u bilo kom obliku, na primer čupanje, udaranje, šamaranje, davljenje, napad oružjem, posipanje vrućom vodom, trovanje, napadi raznim predmetima i slično. Ovaj vid nasilja može varirati od čistog fizičkog nasilja do fizičkog nasilja u kombinaciji sa psihičkim. Može se javljati sporadično, ali može biti i učestalije i trajnije i samim tim uzrokovati trajnije i ozbiljnije posledice.

Verbalno nasilje je učinjeno rečima s ciljem povređivanja nečijih osećanja. Moglo bi se reći da je verbalno nasilje poruka koja je usmerena na nanošenje psihičke boli ugrožavanjem nečijeg samopoštovanja. Ova vrsta nasilja je mnogo teže uočljiva budući da su načini na koje se žrtva može poniziti veoma suptilni. Kako reći nasilnika mogu ostaviti veće tragove od udarca tako i dugotrajno verbalno nasilje neretko ostavlja veće posledice na žrtvu od fizičkog nasilja.²³ Prototip verbalnog nasilja je vređanje a pored toga obuhvata zastrašivanje, ponižavanje, ruganje kao i stalne pretnje. Verbalno nasilje je češće od fizičkog s obzirom na to da je teško uočljivo odraslima a istovremeno može jako povrediti žrtvu.²⁴ U okviru verbalnog nasilja možemo izdvojiti dve podvrste psihološko i relaciono nasilje. Psihološko nasilje među vršnjacima odnosi se na ono ponašanje koje dovodi do trenutnog ili trajnog ugrožavanja psihičkog i emocionalnog zdravlja

²⁰ Farrington, D.P., Ibid.

²¹ Ibid.

²² Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u vaspitno-obrazovnim ustanovama, ibid.

²³ Rigby, K., What children tell us about bullying in schools, Children Australia, 22(2), p. 28-34.

²⁴ Ibid.

žrtve.²⁵ U psihološko nasilje možemo uvrstiti ogovaranje, nazivanje pogrdnim imenima, ismevanje, manipulisanje, zastrašivanje i slično. O relacionom nasilju ćemo govoriti onda kada nasilnik ili više njih nastoje da isključe žrtvu iz društva pokušajima da na različite načine uvere svoje vršnjake da je odbace. Naime, radi se o socijalno manipulativnim ponašanjima koja štete drugima, u vidu uništavanja društvenih veza, izolacije iz grupe, utiču na osećaj prihvaćenosti, ili se, pak preti nanošenjem štete u društvenim odnosima. To mogu postići odbijanjem komunikacije sa određenom osobom, isključivanjem iz aktivnosti grupe ali i širenjem glasina i ogovaranjem. Iako se ova vrsta nasilja može odvijati u direktnom kontaktu između žrtve i nasilnika sve češće se prenosi u virtuelni prostor, odnosno na društvene mreže.

Pod seksualnim nasilje podrazumeva se svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, sa ciljem uznemiravanja ili namernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote žrtvi.²⁶ Ovaj oblik vršnjačkog nasilja obuhvata ponašanja kao što su neželjeni fizički dodiri ili seksualne aktivnosti izmanipulisane lažima, pretnjama, pritiskom ali i kada se radi o različitim (ne)verbalnim ponašanjima koja su neželjena i dovode do osećaja neprijatnosti kod žrtve. To mogu biti neželjeni komentari seksualnog sadržaja, verbalni predlozi, govor tela i slično.

U odnosu između nasilnika i žrtve mogu biti prisutni elementi različitih oblika nasilja. Osim toga, pored iskustva kumuliranog nasilja mnoge žrtve vršnjačkog nasilja iskuse i pojedinačne incidente, kao što su jednokratni fizički ili verbalni nasilni akti, u kojima ne mora postojati neravnoteža moći.

ZAKLJUČAK

Danas je poznato da je vršnjačko nasilje štetno, da ostavlja dugotrajne posledice na decu i mlade te mu se pristupa sa posebnom pažnjom. Više se ne može ignorisati veza između ispoljene agresivnosti mladih i kasnijeg kriminalnog ponašanja. Nasilje među vršnjacima ne tretira se kao obično zadirivanje ili sastavni deo odrastanja već kao nepoželjno ponašanje. Ono je obrazac negativnog, štetnog i agresivnog čina koji je usmeren ka narušavanju fizičke i psihičke ravnoteže pojedinca ili grupe.

Nasilje može početi još u ranom detinjstvu i trajati tokom čitavog odrastanja. Od rane adolescencije dolazi do novih formi agresije, a sa razvojem kognitivnih i društvenih veština deca i mladi postaju svesni tuđe ranjivosti i sopstvene moći u odnosu na njih. Sa razvojem dece i mladih nasilje postaje raznovrsnije i poprma sofisticiranije forme verbalnog, relacionog, psihičkog kao i seksualnog nasilja. Nekada najizraženije fizičko nasilje u savremenom svetu je tek mali deo slike

²⁵ Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u vaspitno-obrazovnim ustanovama, Ibid.

²⁶ Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu, Ibid.

vršnjačkog nasilja. Nove forme nasilja među vršnjacima su teže primetne ali ostavljaju vrlo snažne posledice na žrtvu.

Vršnjačko nasilje predstavlja složen konstrukt sa različitim modalitetima ispoljavanja čiji odnosi nisu u potpunosti razjašnjeni.

LITERATURA

Bullying House of Commons, Education and Skills Committee, The Stationery Office, London, 2007.

Farrington, D. P., Understanding and preventing bullying, In M. Tonry & N. Morris (Eds.), Crime and Justice: An annual review of research, University of Chicago Press, Chicago, 1993, p. 381-458.

Krivični zakonik („Sl. glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 108/2014)

Krug, E.G., et al., World report on Violence and health, World Health Organization, Geneva, 2002.

Langevin, M., Teasing and bullying: unacceptable behaviour, The TAB program, Alberta: Institute for Stuttering Treatment and Research, Edmonton, 2000.

Linnes, D., The Bullies: Understanding bullies and bullying, Jessica Kingsley, London, 2008.

Olweus, D., Bulling at School: What we know and what we can do, Blackwell, Oxford, 1993.

Olweus, D., The nature of school bullying: A cross-national perspective, In P.K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.), London & New York: Routledge, 1999, p. 2-27.

Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama, Ministarstvo prosvete Republike Srbije, Beograd, 2007.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Ministarstvo obitelji, bratstva i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2004.

Protokol o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu, Vlada Republike Srpske, Banja Luka, 2008.

Rigby, K., New perspectives on bullying, London & Philadelphia: Jessica Kingsley, 2002.

Simeunović, D., Teorija politike, Nauka i društvo, Beograd, 2002, str. 147.

Swearer, M.S., et al., Bullying: Prevention and Intervention, The Guilford Press, New York, 2009.

Tattum, D.P., Lane, D.A., Bullying in schools, Trentham Books Limited, 1989.

CONCEPT AND FORMS OF PEER BULLYING

Msc Jelena Rakic

Abstract

Peer bullying is not a phenomenon of modern times. This phenomenon is as old as society but to the great interest in the research of this phenomenon comes in the second half of the 20th century, when gains in intensity and becoming more visible and more diverse. To be able to recognize violence among peers is essential to be familiar with the various forms in which it occurs. Although the concept of bullying known, the question is to what extent we recognize this behaviour as well as the boundaries of what is among children and adolescents the normal and customary.

Keywords: peer bullying, juveniles, children, bullying.